

Kotona Suomessa

Astu sisään. Se kannattaa.

Suosituksia kotoutumis- koulutuksen jälkeisen niveltäyksen palveluiden järjestämiseen

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Sisällysluettelo

Johdanto	3
Ohjaus kotoutumiskoulutuksessa ja sen jälkeen	6
Asiakasohjaus hankkeisiin	9
Palvelukartat ja koulutustarjottimet maahanmuuttajien ohjauksen tukena	11
Ammatillisen osaamisen ja muiden valmiuksien kartoittaminen	13
Työnantaja- ja yritysysteistyö	15
Kooste kotoutumiskoulutuksen jälkeistä nivelvaihetta kehittäneistä hankkeista	17
Liite 1: Kotona Suomessa -pilottihankkeiden kokemuksia opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arvioinnista ja ammatillisen osaamisen kartoituksesta	25
Liite 2: Oppilaitos-yritys -yhteistyö TOITA-hankkeessa	29
Lähteet	30

Johdanto

Tähän koosteeseen on kerätty Kotona Suomessa -hankkeessa (ESR) toteutetun maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen jälkeisen nivelvaiheen mallintamisprosessin tulokset ja suositukset liittyen palveluiden järjestämiseen. Mallintamisprosessiin osallistuivat Kotona Suomessa -hankkeen projektiasiantuntija, ulkoinen arvioitsija sekä edustajat jokaisesta kahdeksasta kotoutumiskoulutuksen jälkeisen nivelvaiheen palveluja kehittäneestä Kotona Suomessa -pilottihankkeesta. Nämä pilottihankkeet ovat toimineet vuosina 2016–2019 eri puolilla Suomea, ja niiden tehtävänä on ollut kehittää kotoutumiskoulutuksen jälkeen tehtävää työhön, koulutukseen tai yrittäjäksi ohjaamista. Taulukko hankkeista toteuttajaorganisaatioineen ja tuloksineen on

tämän koosteen lopussa. Tässä koosteessa esitetyt suositukset ja havainnot perustuvat Kotona Suomessa -hankekokonaisuuden pilottihankkeiden tuloksiin, kokemuksiin ja näkemyksiin.

Vakiintuneena terminä nivelvaihe on ehkä osin harhaanjohtava kuulostaen lyhyeltä ja pienimuotoiselta vaiheelta. Todellisuudessa kyse on kriittisestä ja erityisen tärkeästä kohdasta yksilön kotoutumisprosessissa. *Pilottihankkeiden tulosten mallintamisprosessin aikana määriteltiin kotoutumiskoulutuksen jälkeisessä nivelvaiheessa tehtävän ohjauksen tavoitteeksi se, ettei yksikään maahanmuuttaja jäisi vaille tarpeenmukaista työllisyys- ja koulutuspolulle ohjausta kotoutumiskoulutuksen jälkeen.*

Tämä kotoutumiskoulutuksen jälkeiselle nivelvaiheelle asetettu tavoite on vaativa ja kunnianhimoinen, mutta myös erittäin relevantti ottaen huomioon sen, että *kotoutumiskoulutus on Suomessa monella tavalla merkittävin kansallinen*

panostus kotoutumisen edistämiseen. Siksi onkin ensiarvoisen tärkeää, että varmistetaan sen mahdollisimman suuri vaikuttavuus ja koulutuksen tulosten oikea-aikainen hyödyntäminen.

Mikäli kotoutumiskoulutuksen jälkeen riittävää ohjausta ei ole saatavilla, vaarana on, että koulutuksen aikana syntynyt motivaatio ja työllistymisorientaatio katoavat, kielitaito alkaa taantua, työttömyys pitkittyy ja pahimmillaan koulutuksessa saavutetut tulokset valuvat hukkaan.

Valtiontalouden tarkastusviraston laatiman kotoutumiskoulutusta koskevan tuloksellisuustarkastuskertomuksen mukaan vuosina 2013–2016 kotoutumiskoulutuksen tavoitetason B1.1. saavutti vajaat 35 prosenttia kotoutumiskoulutuksen päättäneistä henkilöistä (VTV 2018: 38). Itsenäinen työn tai jatkokoulutuspaikan hakeminen on monelle haasteellista koulutuksen jälkeenkin. Usein kielen oppimisen lisäksi myös omien tavoitteiden selkiyttäminen vie aikaa. Ammatillisiin opintoihin tai muihin kotoutumiskoulutuksen jälkeisiin jatko-opintoihin pääse-

miseen vaadittavaa kielitaitotasoa on viime vuosina madallettu (ks. esim. OKM 2017: 27), mutta heikolla kielitaidolla opinnoista selviytyminen ilman riittäviä tukitoimia voi olla hyvin haasteellista.

Koulutetuinkaan asiakas ei maahanmuuttoon liittyvistä haasteista johtuen pysty välttämättä koko ajan opiskelemaan ja omaksumaan suomen kieltä tai muita opiskeltavia asioita tehokkaasti. Toisen kielen kehitys opiskelu- ja työkieleksi on pitkä prosessi. ***Pilottihankkeiden kokemusten mukaan arkinen keskustelu sujuu usein puolen vuoden kuluttua, opiskelussa tarvittavan kielitaidon kehittyminen vie keskimäärin kolme – neljä vuotta ja akateeminen kielitaito puolestaan kehittyy yli viidessä vuodessa.*** Kielenoppimiseen vaikuttavat paljon yksilölliset oppimisvalmiudet, ikä, kielten läheisyys, kotikieli, aikaisempi kokemus oppi-

misesta, kieliympäristössä vietetty aika sekä opetuksen määrä ja laatu.

Tässä koosteessa esitettyjen toimenpiteiden ja palveluiden kohderyhmänä ovat kotoutumiskoulutuksen jälkeen työttöminä työnhakijoina olevat henkilöt. Kohderyhmään kuuluvat ovat pääasiassa kotoutumislain piiriin kuuluvia, eivätkä he ole pitkäaikaistyöttömiä. Kotoutumiskoulutuksen perusteella heillä oletettavasti on perustyöllistymisvalmiudet, mutta he tarvitsevat edelleen tukea edetäkseen koulutuspolulla tai työllistyäkseen.

Tämän tuen tarjoamiseksi Kotona Suomessa -pilottihankkeissa on tälle ryhmälle tarjottu muun muassa seuraavia palveluja:

- yksilöohjaus
- vertaisohjaus ja mentorointi
- suomen kielen tuki ja koulutus
- työelämätaitojen opetus
- opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arviointi

- tuki työnantajakontaktien luomisessa
- ammatillisen koulutuksen tutkinnonosien suorittaminen
- ammatillisen osaamisen kartoittaminen
- yrittäjyysvalmiuksien kehittäminen

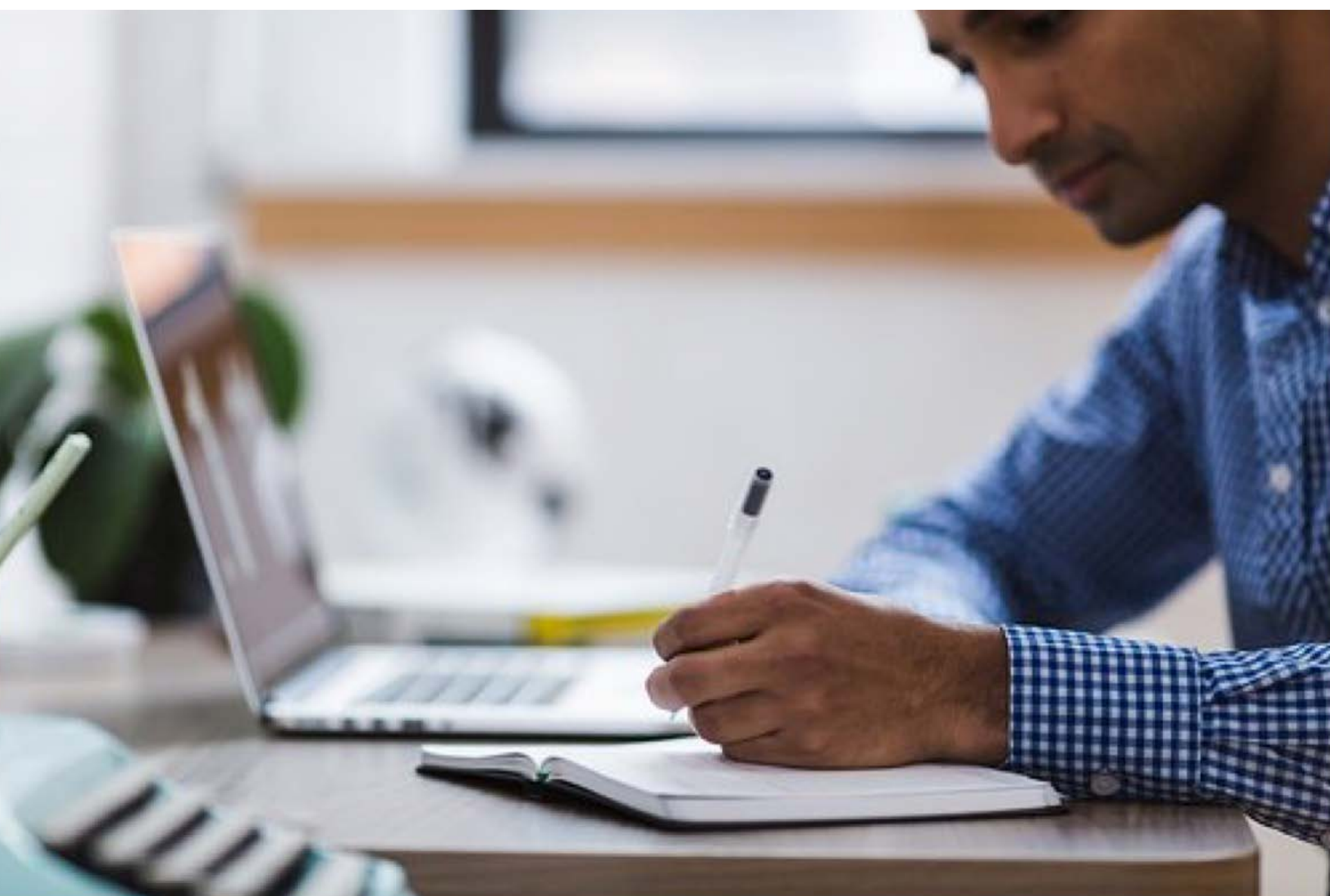
Tämä kooste on tarkoitettu erityisesti kotoutumispalveluita ja muita koulutus- ja työllistymispalveluita järjestäville, suunnitteleville ja hankkiville tahoille, kotoutumiskoulutuksen jälkeisen nivelvaiheen palveluita tuottaville toimijoille sekä käsiteltäviin teemoihin liittyvää hanketoimintaa valmisteleville tahoille. Tämän koosteen avulla voi tutustua Kotona Suomessa -pilottihankkeiden kokemuksiin perustuviin suosituksiin sekä hankkeissa toteutettuihin palveluihin ja materiaaleihin ja hyödyntää niitä suunniteltaessa kotoutumiskoulutuksen jälkeisen nivelvaiheen palveluita.

Tätä koostetta laatineeseen työryhmään osallistuivat seuraavat henkilöt:

- **Marjo Harju**, projektipäällikkö, Tampereen ammattikorkeakoulu, TOITA - Maahanmuuttajien osaaminen työpaikoille -hanke
- **Risto Karinen**, director, Owl Group
- **Hanna Kirjavainen**, lehtori, projektipäällikkö, Turun ammattikorkeakoulu, Vertaista vailla -hanke
- **Marja-Riitta Lygdman**, projektipäällikkö, Omnia, Väylä työhön -hanke (lisäksi Väylä työhön -hankkeen projektiryhmä on kommentoinut tekstiä)
- **Mira Muurinen**, suunnittelija/kehittäjä, Salon kaupunki, Kototakuu – kaikki jatsoon -hanke
- **Erja Mölsä**, projektipäällikkö, Aikuiskoulutuskeskus Kouvola, Briefcase – Oma polku ammattiin -hanke
- **Mirja Pelttonen**, projektipäällikkö, Kiipulan ammattiopisto, Monet polut työelämään -hanke
- **Timo Pitkänen**, koulutuspäällikkö, TTS, HOPE – Maahanmuuttajien ammatillisen työ- ja koulutuspolun edistäminen -hanke
- **Laura Ruuskanen**, projektiasiantuntija, Uudenmaan ELY-keskus, Kotona Suomessa -hanke
- **Hanna Tarvainen**, projektikoordinaattori, Varsinais-Suomen Yrittäjät, Vertaista vailla -hanke
- **Kirsi Tontti**, projektipäällikkö, Salon seudun ammattiopisto, Kototakuu – kaikki jatsoon -hanke
- **Juha Tuominen**, koulutusvastaava, asiantuntija, Tampereen ammattikorkeakoulu, TOITA – Maahanmuuttajien osaaminen työpaikoille -hanke
- **Pirjo Tuusjärvi**, projektipäällikkö, Lahden ammattikorkeakoulu, Nivelvaiheen palvelumalli kotoutumisen tueksi -hanke (NIPA)
- **Anne Verho**, projektiasiantuntija, Uudenmaan ELY-keskus, Kotona Suomessa -hanke

Ohjaus kotoutumis- koulutuksessa ja sen jälkeen

TE-toimiston näkökulmasta kotoutumiskouluttajan rooli asiakasohjauksessa on erittäin suuri, sillä TE-toimiston vähäisten ohjausresurssien vuoksi työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen sisältämään ohjaukseen ja tukeen on voitava luottaa. Kotoutumis- ja kielikoulutusta tarjotaan myös omaehtoisina koulutuksina, joissa ohjauksen määrä vaihtelee. Työhallinto ei pysty samalla tavalla vaikuttamaan omaehtoisen koulutuksen yhteydessä annettavan ohjauksen määrään ja sisältöön.

Kotoutumiskoulutuksen aikana ja sen päättyessä TE-toimisto saa kouluttajalta palautetta koulutuksen etenemisestä Koulutusportti-järjestelmän kautta. TE-toimisto luottaa pitkälti kotoutumiskoulutuksen tarjoajan asiantuntemukseen siitä, mikä on asiakkaalle sopiva jatkopolku ja että asiakas ja kouluttaja ovat keskustelleet erilaisista

jatkomahdollisuuksista. On myös tärkeää saada TE-toimiston tietoon mahdollisimman aikaisin, mikäli kotoutumiskoulutuksen suorittamisessa on ollut ongelmia. Näin vältetään siltä, että asiakkaan tuen maksu keskeytyy tai että tarjottaisiin palveluita, jotka on jo kotoutumiskoulutuksen aikana havaittu asiakkaalle epäsopiviksi.

Työvoimakoulutuksena järjestetyissä kotoutumiskoulutuksissa palautemekanismi toimii kohtuullisen hyvin, mutta omaehtoisissa koulutuksissa tilanne on hankalampi, sillä tiedonkulussa voi olla viiveitä tai tiedonkulku saattaa olla puutteellista. Koska omaehtoinen koulutus perustuu yleensä opiskelijoiden vapaaehtoisuuteen, osa toteuttajista ei tunne niitä velvoitteita ja toimintatapoja, jotka koskevat TE-toimiston asiakkaita. Kuitenkin esimerkiksi asiakkaan opintojen etenemättömyydestä pitäisi ilmoittaa TE-toimistoon.

Kotoutumiskoulutuksen aikana kertyneitä tärkeitä tietoja asiakkaan osaamisesta ja jatkosuunnitelmista sekä mahdollisista etenemisen esteistä ei tällä hetkellä pystytty aina täysimääräisesti hyödyntämään seuraavassa koulutuksessa, palvelupaikassa tai työnhakutilanteessa. Asiakas voi myös joutua kertomaan osaamisestaan ja suunnitelmistaan peräkkäin lukuisille eri tahoille. Monessa eri yhteydessä on ehdotettu asiakkaan mukana kulkevia sähköisiä tai paperilomakkeilla olevia kotoutumiskoulutuksen aikana kertyneitä ja päivitettyjä tietoja, jotka henkilö voi halutessaan antaa toisen palveluntarjoajan käyttöön. Yhtenäistä, kansallista ratkaisua tähän ei ole löydetty.

Yksi ratkaisu tähän on se, että TE-toimiston asiantuntijat menevät kotoutumiskouluttajien tai nivelvaiheen palvelua toteuttavien toimijoiden luo tekemään jatkosuunnitelmia asiakkaan ja kouluttajan kanssa. Ainakin tiedonsiirron ongelmia, väärinkäsityksiä ja asiakkaan kannalta päällekkäistä työtä saattaa silloin olla vähemmän.

Lisäksi on huomioitava, että koska luku- ja kirjoitustaidon koulutus on siirtynyt kuntien ja vapaan sivistystyön toimijoiden tehtäväksi, on tärkeää, että sieltäkin on toimiva yhteys työvoimapalveluihin, kotoutumiskoulutukseen ja edelleen nivelvaiheen palveluihin.

Kotoutumiskoulutuksen aikaista ja jälkeistä asiakasohjausta koskevat suositukset

- Nykyiset TE-toimiston resurssit eivät mahdollista riittävän yksilöllisen ohjauksen ja neuvonnan antamista kaikille maahanmuuttaja-asiakkaille. Ohjausresurssin riittävyys ja hyvä laatu tulisi varmistaa.
- Kotoutumiskoulutusta tarjoavat toimijat ovat avainasemassa siinä, että asiakas ei jää tyhjän päälle kotoutumiskoulutuksen jälkeen, ja tämän varmistamiseksi kotoutumiskoulutuksen tulee

sisältää riittävästi yksilöohjausta. Tämä on huomioitava työvoimakoulutuksina toteutettavien kotoutumiskoulutusten hankinnoissa.

- Koulutuksen päätteeksi laadittavan jatkosuunnitelman tulee sisältää vaihtoehtoja etenemisen suhteen siltä varalta, että opiskelijan ensisijaiset toiveet ja suunnitelmat eivät toteudu.
- Kotoutumiskoulutuksen pituutta ja sisältöä tulee voida räätälöidä tarpeen mukaan.
- Tulee kehittää kansallinen digitaalinen ratkaisu tietojen siirtoon ohjaavien tahojen, kouluttajien ja asiakkaan itsensä välillä.
- Ohjaus- ja neuvontatyössä asiakasta on lähestytävä hänen osaamisensa ja tavoitteidensa näkökulmasta – ei hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuurisen tai etnisen taustansa kautta. Toisaalta näidenkin seikkojen käytännön merkitys asiakkaiden elämässä tulee ymmärtää ja huomioida.
- Kotoutumiskoulutuksen opiskelijalle pitäisi taa- ta riittävä ohjaus varsinaisen koulutusjakson

jälkeenkin, mikäli hän tarvitsee lisätukea esim. jatko-opintopaikkojen tai työn hakemisessa tai elämäntilanteeseen liittyvissä asioissa.

- Yhtenä ratkaisuna voi olla se, että kotoutumiskoulutuksen jälkeinen ohjaus sisällytettäisiin kotoutumiskoulutuksen hankintaan yksittäisinä ohjauspäivinä tai -tuokioina, jolloin kotoutuja voisi saada ohjausta tutulta toimijalta, esim. kotoutumiskoulutuksen työelämäopettajalta/ohjaajalta, vaikka ryhmämuotoinen kotoutumiskoulutus olisi jo päättynyt.
- On tarpeen pohtia, voisivatko TE-toimiston asiantuntijat nykyistä enemmän jalkautua oppilaitoksiin ja muiden palveluntarjoajien luokse ja vähentäisikö tämä mm. tiedonkulun ongelmia oppilaitoksen, asiakkaan ja TE-toimiston välillä.
- Ennen yllä mainitun kansallisen digitaalisen ratkaisun luomista tulee kehittää tapoja, joilla kotoutumiskoulutuksessa tai muussa kotoutumista edistävässä palvelussa ollut asiakas saa mukanaan ja voi antaa itseään koskevat relevantit tiedot

kotoutumiskoulutuksen jälkeistä ohjausta tai jatkokoulutusta antavalle taholle. Näin varmistetaan,

että ohjauksessa voidaan hyödyntää aiemmin kerättyjä tietoja ja kartoitettua osaamista.

Mentorointi ohjauksen muotona

Mentorointi, joka on yksi ohjauksen muodoista, pohjautuu perinteisesti perehdyttämiseen ja osaamisen jakamiseen. Nykyään ollaan siirtymässä kauemmas mestari-kisälli -mallista lähemmäs mentorointia, joka on yhteistä etsimistä, löytämistä ja oppimista. Tällaisessa vertaismentori-vuorovaikutussuhteessa sekä mentori että aktori antavat oman osaamisensa ja kokemuksensa yhteiseen käyttöön.

Vertaismentoroinnista puhuttaessa tarkoitetaan lähtökohtaisesti tasavertaisessa suhteessa keskenään olevien henkilöiden välistä vuorovaikutusta ja toinen toistensa auttamista. Maahanmuuttajien kohdalla vertaismentorointi tarkoittaisi tässä tapauksessa kahden samasta kulttuurista tulevan tai samanlaisen kokemustaustan omaavan välistä dialogia ja keskinäistä auttamista. Mutta muun muassa Lahden

ammattikorkeakoulun NIPA-hankkeessa on saatu hyviä kokemuksia kantaväestöön kuuluvien, ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijoiden toimimisesta vertaismentoreina työttöminä oleville, kotoutumiskoulutuksen päättäneille maahanmuuttajille.

Vertaismentoritoiminnan avulla voidaan edistää suomen kielen harjoittamista sekä syventää maahanmuuttajan kotoutumiskoulutuksessa oppimia tietoja ja työelämätaitoja (esim. cv, työhaastattelu, oman osaamisen näyttäminen). NIPA-hankkeen kokemusten mukaan usean maahanmuuttajan tapauksessa pienikin lisäapu esim. työhaussa tai koulutukseen hakeutumisessa on johtanut toivottuun lopputulokseen. Kotoutumiskoulutuksen järjestäjille vertaismentoritoiminta on kotoutumiskoulutusta tukevaa toimintaa, johon maa-

hanmuuttajia voi ohjata osallistumaan heti kotoutumiskoulutuksen päättymisen jälkeen, yhtenä osana jatkosuunnitelmaa.

Turun seudulla toimineen Vertaista vailla-hankkeen kokemusten mukaan korkeasti koulutetuille ja urasuuntautuneille maahanmuuttajille toinen kotoutumisen alkuvaiheessa oleva maahanmuuttaja tai esim. opiskelija ei ole paras mahdollinen mentor, vaan he saavat suurimman hyödyn samalla alalla jo työskentelevästä henkilöstä.

NIPA-hankkeessa kehitetystä mentorointimallista voi lukea lisää täältä:

[Luotsi – vertaismentorimallin työkirja](#)

Asiakasohjaus hankkeisiin

Jo hankkeen suunnitteluvaiheessa hankkeen hankijaorganisaation tulee olla yhteydessä maahanmuuttaja-asiakkaita ohjaaviin tahoihin kuten TE-toimistoon, ohjaamoihin, osaamiskeskuksiin, oppilaitoksiin sekä järjestöihin ja sopia yhteistyöstä. Vastuuhenkilöiden kanssa on yhdessä mietittävä käytännön ratkaisuja, jotta asiakasohjaus hankkeeseen olisi sujuvaa ja oikeat asiakkaat löytäisivät sen piiriin. Kun yhteistyön raameista on sovittu, hankkeiden palvelujen jatkuvaluontoinen markkinointi on tärkeää sen varmistamiseksi, että hankkeeseen ohjautuu riittävästi asiakkaita. ***Tässä hyvänä apuna toimisi hankkeen oma yhteyshenkilö, joka markkinoisi hanketta ohjaavan tahon, kuten TE-toimiston, sisällä ja muistuttaisi virkailijoita ohjauksesta hankkeeseen.***

Maahanmuuttajien omilla yhteisöillä ja järjestöillä voi olla suuri rooli hankkeiden palvelujen tunnettuuden edistämisessä sekä niitä koskevien mielikuvien luomisessa. Maahanmuuttajayhteisöjen kautta voidaan saavuttaa niitä henkilöitä, jotka

eivät välttämättä ole helposti tavoitettavissa viranomaistietä pitkin. Lisäksi henkilöltä toiselle kulkeva viesti on yksi tehokkaimmista markkinointikanavista. Kun joku on saanut hyvää ja asiantuntevaa palvelua, hän mitä luultavammin kertoo siitä tuttavalleen. Myös esim. työnhakuun keskittyvien sosiaalisen median kanavien ja yhteisöjen kautta voidaan tavoittaa asiakkaita.

Pilottihankkeista saatujen kokemusten perusteella yksi syy siihen, että asiakkaita on ollut vaikea saada joihinkin hankkeisiin, on se, että asiakkaalle ei välttämättä koidu taloudellista hyötyä hankkeen toimintaa osallistumisesta. Kotoutumisajan jälkeen tiettyyn toimintaan osallistuminen on voinut johtaa jopa työttömyysetuuden menetykseen. Hankkeiden toimintojen velvoittavuudella voitaisiin saada mukaan niitä asiakkaita, jotka eivät syystä tai toisesta osallistu vapaaehtoisin toimenpiteisiin. Toisaalta velvoittavuus saattaa muuttaa hankkeiden luonnetta myös epätoivottuun suuntaan, sillä velvoittavuuden lisääminen ei

välttämättä lisää osallistujien aitoa motivaatiota olla mukana. *Käytännössä olisi kuitenkin hyödyllistä, että hankkeiden infotilaisuuksiin ja muihin vastaaviin tilaisuuksiin osallistuminen tehtäisiin velvoittavaksi; saamansa tiedon perusteella asiakas voisi yhdessä TE-toimiston asiantuntijan kanssa miettiä, sisällytetäänkö hankkeeseen osallistuminen hänen kotoutumis/työllistymissuunnitelmaansa.* Tällä hetkellä TE-toimiston ei ole mahdollista sanktioida asiakasta suunnitelman toteuttamisen laiminlyönnistä (esim. hankkeen infotilaisuuteen osallistumattomuudesta), jos laiminlyönti koskee muun tahon kuin TE-toimiston järjestämää palvelua.

Hankkeisiin tehtävää asiakasohjausta koskevat suositukset

- Julkisin varoin rahoitettujen hankkeiden täysimääräinen hyödyntäminen tulee varmistaa sen sijaan, että ne nähdään ohjauksen kannalta toissijaisina. Erityisesti koska TE-toimiston ohjausresurssi on rajallinen, tulee hankkeiden tarjoama lisäresurssi ottaa täysimääräisesti käyttöön ja ohjata hankkeisiin ne henkilöt, jotka voivat hyötyä niiden tarjoamista palveluista.
- Tämän edesauttamiseksi TE-toimistoissa on oltava yhteistyötaho ja -henkilö, jotta varmistetaan hankkeiden hyödyllisyys TE-toimiston asiakkaille sekä hankkeiden sujuva toteutus ja asiakasohjaus hankkeisiin.
- Hankkeiden, kotoutumiskouluttajien ja TE-toimiston välisestä keskinäisestä toimintamallista ja viestinnästä on sovittava alueellisesti tai paikallisesti.

- Hankkeeseen suunniteltujen toimintojen tukikelpoisuus ja asiakkaiden oikeus osallistua ja saada työttömyysetuutta on selvitettävä jo hankkeen suunnitteluvaiheessa TE-toimiston ja hankehakijan kesken, jotta ei suunnitella toimintoja, joihin asiakkaat eivät käytännössä voikaan osallistua.
- TE-toimistojen tulisi ohjata asiakkaita hankkeiden infotilaisuuksiin nykyistä enemmän. Tämä voitaisiin toteuttaa kirjaamalla infotilaisuuteen osallistuminen asiakkaan kotoutumis- tai työllistymissuunnitelmaan.

Palvelukartat ja koulutustarjottimet maahanmuuttajien ohjauksen tukena

Yhteiskunnan toiminnan ja palvelujärjestelmän hahmottaminen on monille Suomessa syntyneillekin vaikeaa. Koulutus-, työllistymis- ja muut palvelut ovat pirstaleisia ja niistä on vaikea saada tietoa. Silti palveluiden löytäminen on monesti maahanmuuttajan oman aktiivisuuden varassa, koska ohjausta ja neuvontaa ei ole aina riittävästi saatavilla.

Ohjaustyötä tekevät työntekijät ja hankkeissa toimivat henkilöt tarvitsevat nykyistä parempia työvälineitä, koska alueesta riippuen erilaisia palveluja, koulutuksia ja hankkeita saattaa olla pysyvien viranomaistoimintojen lisäksi niin paljon, että ohjaustyön tekijöillä voi olla vaikeuksia hallita kaikkia eri vaihtoehtoja ja arvioida niiden tarkoituksenmukaisuutta asiakkaille. *Alueellisen palvelukartan tai -oppaan avulla on mahdollisuus helpottaa maahanmuuttajien hakeutumista oikean palvelun piiriin sekä auttaa palveluntarjoajia ja*

ohjaustyötä tekeviä. Myös kulloinkin käynnissä olevien hankkeiden tarjoamat palvelut tulee löytä palvelukartasta.

Useissa kaupungeissa on tehty palvelukarttoja, jotka tarjoavat tietoa palveluista. Joillakin alueilla on koottu yhteen tietoa alueen maahanmuuttajatyötä tekevistä ja maahanmuuttajapalveluja tarjoavista tahoista. Useimmiten tällaisen palvelukartan tarkoitus on auttaa maahanmuuttajia ohjaavia tahoja antamaan ajantasaiseen tietoon perustuvaa neuvontaa ja ohjausta. Palvelukarttaa voidaan hyödyntää myös mm. työntekijöiden perehdytyksessä ja kun halutaan muodostaa kokonaiskuva maahanmuuttajan etenemisestä palveluprosessissa ja nivelvaiheissa. Palvelukartta voi parhaassa tapauksessa palvella sekä ohjaajia että asiakkaita, tai samasta palvelukartasta voi olla eri käyttöön erilaisia versioita. Yksi mahdollisuus on

jäsentää palvelukarttaa asiakasprosessin mukaan esimerkiksi maahantulon, alkuvaiheen palveluiden, kotoutumiskoulutuksen ja erilaisten jatkokoulutusten ja työllistymisen vaiheiden mukaan pitäen kuitenkin mielessä, että asiakkaiden polut ovat yksilöllisiä eivätkä välttämättä etene kaikkien edellä mainittujen vaiheiden kautta.

Vertaista vailla -hankkeessa havaittiin, että palvelukartan laatiminen eri toimijoiden yhteistyönä voi olla hyödyllistä siitäkin näkökulmasta, että työskentelyn tuloksena voidaan havaita mm. palveluissa olevia päällekkäisyyksiä ja toisaalta katkoksia ja kapeikkoja. Lisäksi havaittiin, että esim. yrittäjyyspalveluita toteutetaan usein hankkeissa, jolloin huolena on se, että palvelut ja niissä tuotetut hyvät käytännöt saattavat hävitä hankkeiden päätyttyä.

Väylä työhön -hankkeessa laadittiin seitsemän pääkaupunkiseudun oppilaitoksen yhteistyönä koulutustarjotin, jolle on koottu näissä oppilaitoksissa tarjottava maahanmuuttajille suunnattu ammatillinen koulutus. Nettisivulla hakutoiminnoilla toimiva koulutustarjotin on helpottanut tiedon saantia alkamas-

sa olevista eri alojen koulutuksista. Jatkossa kyseisen koulutustarjontaa saadaan näkyviin valtakunnalliselle opintopolku.fi -sivustolle, jossa aiemmin ei ole ollut näkyvissä lyhyitä koulutuksia ja osatutkintoja.

NIPA- ja Kototakuu-hankkeissa on tehty palvelukarttoja, jotka löytyvät osoitteista www.munlahti.fi/ www.työnhakijansalo.fi/

Väylä työhön -hankkeessa laadittu koulutustarjotin löytyy osoitteesta www.vaylatyohon.fi/koulutustarjotin/

Ohjaustyön apuna käytettäviä palvelukarttoja koskevat suositukset

- Palvelukartta voidaan suunnitella ohjausta tekeville tahoille tai suoraan asiakkaille, tai palvelukartasta voi tarvittaessa tehdä käyttäjäkohtaisia

versioita. Asiakkaille tulee kuitenkin olla mahdollisuus saada myös henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta.

- Palvelut kannattaa palvelukartassa kuvata konkreettisesti määritellyin kohderyimin.
- Palvelukarttoja laadittaessa on huomioitava selkokieli, visuaalisuus, käytettävyys ja eri kieliversiot, jotta ne palvelevat mahdollisimman monia kohderyhmiä.
- Palvelukartan ylläpitäjän tulisi olla keskeinen ja pysyvä tahona. Palvelukarttojen hallinnoinnista on tarpeen sopia vakinaisten toimijoiden kesken.
- Palvelukarttoja tulee päivittää kaikissa palveluita tarjoavissa organisaatioissa, jotta tiedot ovat ajantasaisia.
- Palvelukarttoja suunniteltaessa kannattaa tarkastella mahdollisuuksia hyödyntää jo olemassa olevia palveluhakemistoja ja kansallisia ratkaisuja.

Ammatillisen osaamisen ja muiden valmiuksien kartoittaminen

Osa maahanmuuttajista työllistyy tai siirtyy koulutuspolullaan eteenpäin jo kotoutumiskoulutuksen aikana. Kotoutumiskoulutuksen päättävistä osa jatkaa niin ikään suoraan työelämään ja monet toisiin koulutuksiin. Kuitenkin jotkut tarvitsevat lisätukea päästäkseen heille sopivaan työhön tai seuraavaan palveluun.

Henkilökohtaisten ja ammatillisten valmiuksien kartoittamista tehdään jo kotoutumiskoulutuksessa, mutta joidenkin asiakkaiden yksilölliset työura- ja opiskelusuunnitelmat voivat olla kotoutumiskoulutuksen jälkeenkin selkiytymättömiä. Henkilökohtainen elämäntilanne ja terveydentila voivat vaikuttaa siihen, ettei opiskeluun riitä voimavaroja ja oppiminen voi olla hidasta. Erityisesti näiden henkilöiden osalta on ensiarvoisen tärkeää, että riittävää ohjausta ja tukea työn- ja koulutuspaikan hakuun on tarjolla myös koulutuksen

päätyttyä. Osalla kotoutujista on hyvin vähän taustakoulutusta tai koulutus on saattanut jäädä kesken. Eri maissa suoritettut tutkinnot eivät aina vastaa suomalaisia tutkintoja, mutta niistä voi olla hyötyä työuran ja opiskelujen suunnittelussa. Asiakkailla voi olla runsaasti erilaista työhistoriaa ja osaamista, jota ei ole dokumentoitu. Myös ne asiakkaat, joilla kotoutumiskoulutuksen jälkeiset suunnitelmat ovat selvillä, saattavat tarvita tukea uusien suunnitelmien ja esim. koulutushakujen tekoon, jos kotoutumiskoulutuksessa tehdyt jatkosuunnitelmat eivät toteudu.

Kotoutumiskoulutuksen jälkeistä valmiuksien, tarpeiden ja osaamisen kartoitusta on tehty Kotona Suomessa -pilottihankkeissa, kuten Monet Polut Työelämään - ja Väylä työhön -hankkeissa. Ammatillisen osaamisen kartoituksella saadaan tunnistettua henkilön osaaminen ja kiinnostuksen

kohteet. Kartoitus sisältää haastattelun ja osaamisen tunnistamista todellisissa työtilanteissa.

Asiakkaan lisäksi myös TE-toimisto ja muut ohjaavat tahot hyötyvät, jos asiakkaan osaaminen on arvioitu kirjallisesti ja peilaten suomalaisten tutkintojen ja työelämän vaatimuksiin. Tällöin arviointia voidaan hyödyntää asiakkaan jatko-ohjauksessa. Mikäli asiakas hakeutuu opiskelemaan, osaamisen arvioinnista ja lausunnosta on hyötyä henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa laadittaessa. Työnhakutilanteessa asiakas voi puolestaan osoittaa osaamistaan dokumentin avulla työnantajalle, mikä voi olla ratkaisevaa työpaikan saamisessa.

Liitteessä 1 on esitetty tarkemmin Kotona Suomessa -pilottihankkeiden kokemuksia opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arvioinnista ja ammatillisen osaamisen kartoituksesta.

Valmiuksien ja osaamisen kartoitusta koskevat suositukset

- Mikäli maahanmuuttajan eteneminen kotoutuskoulutuksessa on vaikeaa, voi olla tarpeen kartoittaa tarkemmin henkilön opiskelu- ja työvalmiuksia. Tällaisia kartoituspalveluja tulee kehittää ja järjestää tarpeiden mukaan.
- Ammatillisen osaamisen kartoituksesta hyötyvät erityisesti ne, jotka haluavat jatkaa omalla alallaan ja jotka tarvitsevat tietoa siitä, miten he voivat jatkaa eteenpäin työelämäänsä tai koulutukseen.
- Osaamisen kartoitusta tulee kunkin asiakkaan tavoitteista riippuen tehdä joko peilaten tutkintora-

kenteisiin ja tutkintojen vaatimuksiin tai suoraan tietyn työpaikan tai työtehtävän vaatimuksiin.

- Jotta asiakas voi tehdä tosiasioihin perustuvan päätöksen siitä, haluaako hän jatkaa vanhassa ammatissaan, hänen kanssaan on käytävä läpi kyseisen alan tai ammatin vaatimukset ja mahdollisuudet Suomessa.
- Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosesseja tulee kehittää pyrkien kansallisesti yhtenäisiin toimintatapoihin.

Työnantaja- ja yritysysteistyö

Maahanmuuttajien mahdollisuudet päästä työelämään tai koulutukseen kasvavat, kun heidän työelämä- ja koulutusvalmiuksiaan tuetaan yksilöllisesti ja varmistetaan, että ne vastaavat suomalaisen työelämän odotuksia. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kieli- ja kulttuuriosaaminen saadaan hyvin käyttöön, kun lähtökohtana on, että työharjoittelupaikkoina toimivat yritykset saavat määritellä omat tarpeensa unohtamatta maahanmuuttajan aiempaa kokemusta sekä omaa motivaatiota ja tavoitteita. Työnhakijoiden ja yritysten ”matching” vaatii onnistuakseen valmentavaa työtettä.

Kotona Suomessa -pilottihankkeissa on toteutettu yrityksissä tapahtuvia valmennuksia. Valmennuksissa on tunnistettu maahanmuuttajien osaamista ja valmennettu heitä oman osaamisen sanoittamisessa ja ”myymisessä” suomeksi. Valmennuksessa tähän liittyy kiinteästi maahanmuuttajan oman motivaation ja suomalaiseen työelämään liittyvien tavoitteiden selkiyttäminen.

Valmennuksen tukena voidaan hyödyntää työelämämentoria. Maahanmuuttaja voi hyötyä suuresti keskusteluista suomalaisen toimialan tuntijan kanssa. Mentorointia voi hyödyntää myös esimerkiksi yritysideoinnin sparraukseen.

Valmennuksia tarjoavilla toimijoilla on luonnollisesti oltava hyvät yhteydet yrityksiin. ***Yritysten tarpeita tulisi kuulla suunniteltaessa erilaisten valmennusten sisältöjä.*** Yritysten ja muiden työnantajien kanssa tehtävä pitkäjänteinen ja konkreettinen yhteistyö on tapa vaikuttaa siihen, että työnantajien asenteet maahanmuuttajien palkkaamista kohtaan kehittyvät positiiviseen suuntaan. Yritysverkostojen lisäksi tarvitaan hyvää toimijoiden välistä yhteistyötä, jotta yritysten tarpeet tunnistetaan ja tietoja voidaan tarvittaessa välittää muille toimijoille.

Liitteessä 2 on esimerkki toimivasta oppilaitoksen ja yritysten välisestä yhteistyöstä Tampereen ammattikorkeakoulun TOITA-hankkeesta.

Työnantaja- ja yritysyhteistyötä koskevat suositukset

- Työharjoitteluiissa ja muilla työssäoppimisjaksoilla on huomioitava työnantajan tarpeet, joihin pyritään vastaamaan maahanmuuttajan osaamisella, motivaatiolla, asenteella ja viestintätaidoilla.
- Maahanmuuttajan osaamisesta saatavia hyötyjä työnantajalle on kuvattava konkreettisesti.
- Työnantajalle on korostettava suomen kielen käytön tärkeyttä kokonaisvaltaisen kotoutumisen kannalta.
- Työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana tulee tukea asiakkaan aktiivista asennetta työnhakuun ja itsensä työllistämiseen.
- Maahanmuuttajaa on tuettava siinä, että hänelle muodostuu suomalaiseen työelämään kytkeytyvä kuva osaamisestaan ja kyky kertoa siitä uskottavasti työnantajille.
- Maahanmuuttajaa tulee auttaa hankkimaan ja laajentamaan omaan alaan liittyviä verkostoja, joiden kautta työtä voi löytyä.

Kooste kotoutumiskoulutuksen jälkeistä nivelvaihetta kehittäneistä hankkeista

Alla olevassa taulukossa on esitetty Kotona Suomessa -kokonaisuuteen kuuluvat, kotoutumiskoulutuksen jälkeiseen nivelvaiheeseen liittyvät pilottihankkeet.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
Briefcase – Oma polku ammattiin Kouvola, Lappeenranta, Imatra, Kotka, Hamina	Kouvolan Ammatillinen Aikuiskoulutussäätiö, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu XAMK, Kouvolan seudun ammattiopisto, Kotkan-Haminan seudun koulutuskuntayhtymä / Etelä- Kymenlaakson ammattiopisto, Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä, Saimaan ammattiopisto Sampo 1.12.2016–31.8.2019	Hanke kehittää nivelvaiheen kielenoppimisen valmennusohjelman, jossa käytetään sähköisiä materiaaleja ja oppimisympäristöjä sekä toiminnallisuutta. Kielisalkku-valmennusohjelma räätälöidään kotoutumiskoulutuksen päätyttyä kunkin maahanmuuttajan osaamistason ja ammatillisten tavoitteiden mukaisesti ja siinä paneudutaan työssä tai ammatissa tarvittavan kielitaidon kehittämiseen. Hankkeen toisena tavoitteena on kehittää sujuvan tiedonsiirron malli, osaamisportfolio, jota maahanmuuttaja itse kokoaa ja jota hän voi hyödyntää koulutukseen ja työhön hakiessaan sekä yritystä perustaessaan. Osaamisportfolio auttaa maahanmuuttajaa arvioimaan omaa osaamistaan suhteessa suomalaisessa työelämässä vaadittavaan osaamiseen. Osaamisportfolio auttaa myös työnantajia arvioimaan työnhakijan osaamista.	Viidelle alalle laadittu ammatillisen kielitaidon kehittämiseen tarkoitettu Kielisalkku-valmennuspaketti, joka ylläpitää ja parantaa nivelvaiheessa maahanmuuttajan työllistymisorientaatiota ja suomen kielen taitoa. Kielisalkku-valmennuspaketti sisältää kielitietoisen ohjauksen valmennuksen maahanmuuttajien kanssa työskenteleville, kuten työelämän edustajille, TE-palveluiden henkilöstölle ja 3. sektorin toimijoille. Osaamisportfolio-toimintamalli, jolla todennetaan maahanmuuttajien formaalia ja informaalia osaamista. Sähköinen osaamisportfolio auttaa työelämän edustajia rekrytointitilanteissa arvioimaan työnhakijan osaamista. Asiakkaille on tehty osaamisportfolioita erilaisia digitaalisia sovelluksia hyödyntäen (esim. Sway, Canva) ja heitä on valmennettu video-CV:n tekemisessä. Materiaalit tulevat hankkeen nettisivulle . Hankkeeseen on osallistunut yli sata henkilöä.

Hanke ja sijainti

Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika

Keskeiset toimenpiteet

Keskeiset tulokset ja tuotteet

HOPE – Maahan- muuttajien ammattillisen työ- ja koulutuspolutun edistäminen

Helsinki, Vantaa

Työtehoseura, Monik ry
1.10.2016 – 31.12.2018

Osallistujille laaditaan yksilöllinen koulutus- ja työllistämispolku, jonka tavoitteena on helpottaa oikean ammatin ja uran löytämistä. Sopivan koulutusalan löytymistä helpottaa koulutuskaruselli, jossa pääsee kokeilemaan eri koulutusalojen työtehtäviä, työkaluja, koneita ja laitteita noin viikon jaksossa. Lisäksi toteutetaan työssäoppimista yhteistyöverkoston yrityksissä ja ohjausta suoraan tietylle opiskelualalle tai yrittäjäsparraukseen. Hankkeessa pyritään kokoamaan sitoutunut työssäoppimis/työpaikkayhteistyöverkosto ja hyödyntämään sitä. Tavoitteena on tiedon ja hyvien kokemusten levittäminen myös sellaisiin yrityksiin, joissa ei vielä ole ollut maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä.

Hankkeen kautta koulutuskaruselliin osallistui n. 40 henkilöä, suurimmaksi osaksi rakennus-, puutarha- ja logistiikka-aloilla. Lähes kaikki asiakkaat löysivät sopivan alan. Koulutuskarusellimallista saatuja kokemuksia jatketaan Työtehoseuran koulutuksissa.

Koulutuskaruselliin pohjaten toteutettiin pilottikoulutus yhteistyössä MAO-rahoitetun koulutuksen kanssa. Tässä luotiin pedagogiseksi malliksi onnistumisen pedagogiikka, jossa onnistumisen elämysten kautta autetaan suomen oppimisessa ja oman alan löytämisessä.

Hankkeen avulla ohjattiin työhön suuri määrä henkilöitä suoraan Monikin ohjauskeskusteluista. Havaittiin, että yhteistyö henkilöstövuokrausfirmojen kanssa on toimivaa, ja hanketoinijat jatkavat tätä yhteistyötä.

Hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin maahanmuuttajajaisille räätälöity yrittäjyyskurssi. Tämän toteutti Vantaan Nicehearts.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
Kototakuu – Kaikki jatsoon Salo	Salon seudun ammattiopisto, Salon kaupunki 1.10.2016–31.3.2019	Tavoitteena on kehittää toimintamalli, jossa jokaisella kotoutumiskoulutuksen päättäneellä maahanmuuttajalla on jatkopolku kotoutumiskoulutuksen päättyessä. Mallin tueksi kehitetään käytäntöjä ja mm. perehdytysmateriaaleja työpaikkaohjaajille. Hankkeessa toteutetaan seuraavat toimenpidetkokonaisuudet: 1. Toimintamallin ja vaihtoehtoisten jatkopolkujen suunnittelu ja kuvaaminen 2. Tuki- ja ohjauspalvelujen kehittäminen jatkopoluille 3. Polkuverkoston rakentaminen yhdessä ns. kummi-työpaikkojen kanssa 4. Alueellisen toimijayhteistyön vahvistaminen.	Hanke on osallistunut työnhakijoita ja heitä ohjaavia tahoja palvelevan palvelukartan laatimiseen (www.tyonhakijansalo.fi). Palvelukartta tulee toimimaan erityisesti työllisyyspiste Voimalan ohjaajien työkaluna. Kototakuu-hankkeen vastuulla kartan laatimisessa on maahanmuuttajille suunnattujen työllisyyttä edistävien palvelujen kuvaus. Hanke on tukenut kuutta kummityöpaikkaa antamalla niille työkaluja maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työllistämiseen ja maahanmuuttajan kotoutumiseen (mm. laadittu työpaikka/työtehtäväkohtaista perehdytysmateriaalia, jotka lisäävät palvelukarttaan). Hanke on ollut mukana kehittämässä tuettua vapaaehtoistoimintaa, jossa maahanmuuttajataustaiset vapaaehtoiset ovat kantasuomalaisten taustatukivapaaehtoisten avustuksella mm. ulkoilleet erään palvelutalon asukkaiden kanssa ja lukeneet heille. Toiminta jatkuu myös hankkeen päättymisen jälkeen. Hanke on laatinut yhdessä Yrityssalon kanssa selkokielisen perehdytysmateriaalin yrittäjäksi aikovalle. Työnhakijoiden palvelupiste Voimalan palveluita on kehitetty kotoutumiskoulutuksen päättäneiden sekä muiden maahanmuuttajien tarpeita ja työllistymistä paremmin palveleviksi. Voimalassa jatketaan maahanmuuttajien ohjausta koulutuksiin liittyvässä neuvonnassa, uraohjauksessa, yrityksen perustamiseen liittyvissä asioissa sekä sähköiseen asiointiin liittyen. Kototakuu-hankkeen aloittama Kielikahvila jatkaa toimintaansa Voimalassa.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
Monet polut työelämään Hämeenlinna, Forssa	Kiipulan ammattiopisto, Ammattiopisto Tavastia, Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä 1.11.2016–31.12.2018	Kehitetään palvelumalli, joka antaa lisätukea kotoutumiskoulutuksen jälkeen vailla työtä tai opiskelupaikkaa olevien maahanmuuttajien työllistymisprosessiin, yrittäjäksi ryhtymiseen tai jatkokoulutukseen hakeutumiseen. Palvelumalli perustuu eri organisaatioiden väliseen yhteistyöhön ja organisaatioiden osaamisen hyödyntämiseen, jolloin kyetään luomaan alueellisia ja paikallisia toimintakäytäntöjä. Hankkeen toimenpiteitä ovat maahanmuuttajien ammatillisen osaamisen tunnistamisen sekä opiskelu- ja työvalmiuksien kartoittamisen työvälineiden ja käytäntöjen kehittäminen. Hankkeessa edistetään maahanmuuttajien yrittäjyyskoulutusta ja tuotetaan tähän materiaalia.	Hankkeen tuloksena maahanmuuttajien jatkokoulutuksen polku selkeytyi, ammatillisen osaaminen ja koulutustarve saatiin näkyväksi ja osalle asiakkaista syntyi kiinnostus yrittäjyyteen. Valtaosa asiakkaista ohjautui koulutukseen, pieni osa työllistyi, ryhtyi yrittäjäksi tai alkoi miettiä yrittäjyyttä vaihtoehtona työllistymiseen. Työttöminä oli hankkeen lopussa vain muutama asiakas. Laadittiin "Yrittäjäksi Suomessa – selkokielineen opas maahanmuuttajalle". Laadittiin psykologin arviointimalli kotoutumiskoulutuksen käyneiden maahanmuuttajien työ- ja opiskeluvalmiuksien arvioimiseen. Kehitettiin ja toteutettiin maahanmuuttajien aiemmin hankitun ammatillisen osaamisen arviointitestejä ja arviointimallia. Kaikille testiin osallistuneille asiakkaille laadittiin heidän osaamisestaan lausunto. Ammatillisen osaamisen ja työ- ja opiskeluvalmiuksien arviointeja voidaan jatkossa toteuttaa esimerkiksi TE-toimiston asiakkaille arviointitarpeen ilmetessä ja mahdollisesti koulutushakujen yhteydessä. Kehitettiin kotouttamisen yhteistyötä Forssassa. Kaikki materiaalit löytyvät hankkeen verkkosivuilta.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
NIPA – Nivelvaiheen palvelumalli kotoutumisen tueksi Lahti	Lahden ammattikorkeakoulu 1.11.2016–31.10.2018	Ensin hankkeessa selvitetään ja kuvataan alueelliset kotoutumiskoulutuksen jälkeisen nivelvaiheen palvelut. Toisessa vaiheessa paikannetaan palveluverkoston aukot ja epäjatku-mokohdat. Kolmannessa kehitetään toimintoja, joilla nämä voidaan täyttää. Neljännessä vaiheessa kokeilut mallinnetaan kokemusten ja kerätyn palaute- ja muun arviointiaineiston perusteella. Hankkeen tuloksena syntyvä malli sisältää kolme osiota: työelämään poluttamisen malli, vertaisuuteen perustuva Luotsi-palvelumalli sekä mukautettuja työllistymistä tukevia malleja.	Hankkeessa luotiin Luotsi-vertaismentorimalli, jolla tuetaan kotoutumiskoulutuksen jälkeen työttömänä tai ilman koulutus-paikkaa olevia maahanmuuttajia, joilla on heikko kielitaito ja jotka tarvitsevat paljon yksilöllistä tukea. Mallissa luotsina toimii suomenkielinen, ammattikorkea-koulun sosiaalialan opiskelija. Mallin pohjalta on tehty työkirja, joka tarkoituksena on auttaa toiminnan käynnistämisessä ja kokeilussa. Mallin rakentaminen pohjautuu ensisijaisesti yhteistyöhön alueellisen TE-toimiston, kotoutumiskoulutusta järjestävien tahojen sekä sosiaalialan opetusta tarjoavan ammattikorkeakoulun kanssa. Hankkeen tuloksena on Lahden alueen MunLahti-palvelukartta, jonka avulla maahanmuuttajien on helpompi hahmottaa, mitä alueellisia palveluita on tarjolla kotoutumisen ja työllistymisen tueksi. Palvelukartta tukee myös asiantuntijoiden työtä maahanmuuttajien ohjaamisessa.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
TOITA – Maahanmuuttajien osaaminen työpaikoille (Talents Of Immigrants To Activity) Tampere	Tampereen ammattikorkeakoulu 1.11.2016–31.12.2018	Hankkeessa toteutetaan kaksi kuuden kuukauden kestoista koulutusta, jotka sisältävät koulutus- (3 kk) ja työharjoittelujakson (3 kk). Koulutus edistää työttömien maahanmuuttajien siirtymistä työmarkkinoille kulttuuri- ja vientikoulutuksen, kansainvälistymistä hakevassa yrityksessä tapahtuvan työharjoittelun sekä yksilöllisen uraohjauksen ja osaamisportfolion avulla. Maahanmuuttajien kontaktit työelämään vahvistuvat ja yritykset saavat kansainvälistymisen ja kasvunsa tueksi markkina-alueillaan sijaitsevien kohdemaiden kielten ja kulttuurien osaajia sekä toimialansa mahdollisia substanssiosaajia.	Toteutettiin maahanmuuttajille kaksi kansainvälisen liiketoiminnan koulutusta, joihin osallistui yhteensä 46 opiskelijaa. Heistä 6 työllistyi koulutuksen aikana ja 7 koulutuksen jälkeen. Lisäksi yksi henkilö perusti yrityksen. Mallia kehitettiin siitä näkökulmasta, että kasvuyritysten mahdollisuudet päästä kansainvälisille markkinoille edellyttävät mm. kohdemaan kieli- ja kulttuuriosaamista, asiakasosaamista ja viestintätaitoja sekä liiketoimintaosaamista. Koulutusmallissa yhdistettiin maahanmuuttajilla jo olevaa kieli- ja kulttuuriosaamista yritysten tarpeisiin, ja tarjottiin maahanmuuttajille toimialaspesifiä substanssiosaamista, liiketoimintaprosessiosaamista sekä verkostoja ja kontakteja sopiviin yrityksiin. Toteutetun toimintamallikokeilun tuloksia voidaan hyödyntää valtakunnallisesti koulutus- ja työllisyyspalveluiden tuottajien palveluissa. Kuvaus mallista ja sen toteutuksesta ilmestyy TAMK:n julkaisuna syksyllä 2019. Hankkeesta on tehty esittelyvideo, joka on tekstitetty arabiaksi, englanniksi, ruotsiksi ja saameksi.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
Vertaista vailla Turku	Turun ammattikorkeakoulu Oy, Varsinais-Suomen Yrittäjät ry, Turun yliopisto/Brahea-keskus 1.1.2017–31.5.2019	Hankkeella on kolme päätavoitetta: maahanmuuttajien työ-elämä- ja yrittäjyysvalmiuksien lisääminen, palveluverkoston selkeyttäminen ja palveluohjausmallin rakentaminen sekä monikulttuurisuusasiantuntemuksen lisääntyminen. Hankkeessa järjestetään neljä kertaa kuukauden intensiivijakso 16 hengen ryhmälle. Jaksoon sisältyy ohjausta itsenäiseen kielenopiskeluun sekä työelämä- ja yrittäjyysvalmennusta, jota täydennetään vertaistuellalla ja yritysvierailuilla. Osallistujille etsitään yritysmaailmasta mentorit. Yrittäjäksi tähtääville tarjotaan henkilökohtaista neuvontaa ja yritystoimintaan liittyviä tapahtumia. Ensisijaisesti tutkinto-opintoihin tai työllistymiseen suuntaaville järjestetään jatko-ohjausta viikoittaisissa tapaamisissa. Lisäksi järjestetään avoimia työpajoja, verkostoitumistilaisuuksia ja lyhytkestoista yksilöohjausta.	Hankkeessa järjestettiin 3 kpl työelämä- ja yrittäjyysvalmiuksia lisääviä intensiivijaksoja, joilla on ollut yhteensä 40 opiskelijaa. Opiskelijoista 22 on työllistynyt, 13 on suorittamassa täydennys- tai ammattiopintoja. 5 opiskelijaa on perustanut yrityksen ja muutama suunnittelee oman yritystoiminnan aloittamista. Ulkomailla asuu 4 ja heistä 3 on töissä. Intensiivijaksoilla on vahvistettu työelämä- ja yrittäjyysvalmiuksia sekä ohjattu opiskelijoita itsenäiseen suomen kielen opiskeluun. Osallistujille etsittiin työelämästä oman alan mentorit. Hankkeessa mallinnettiin polku omien yrittäjyysvalmiuksien ja osaamisen tunnistamisesta liikeidean muotoiluun ja liiketoimintasuunnitelman laatimiseen, minkä jälkeen siirtyminen Uusyrityskeskusten palveluiden piiriin helpottuu. Hankkeen parhaat käytännöt on koottu Minä#yritys-työkirjaan, joka on ladattavissa Varsinais-Suomen Yrittäjien nettisivuilta. Yritysneuvojen osaamista kehitettiin monikulttuurinen asiakastyö-koulutuksella. Työelämäyhteistyön sujuvoittamiseksi synnytettiin Töissä täällä -verkosto, joka tarjoaa yrittäjille henkilökohtaista apua työntekijän löytämiseksi ja palkkaamiseksi. Hankkeessa koulutettiin 11 vertaisohjaajaa. Hankkeessa tuotettuja malleja on koottu myös nettisivuille. Lisäksi tekoihin.fi-sivustolle on koottu tietoa, tukea ja materiaaleja maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen.

Hanke ja sijainti	Hankkeen toteuttaja(t) ja toteutusaika	Keskeiset toimenpiteet	Keskeiset tulokset ja tuotteet
Väylä työhön Espoo, Helsinki, Vantaa	Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Suomen Diakoniaopisto Oy, Helsingin kaupunki/Stadin ammatti- ja aikuisopisto, Vantaan kaupunki/Vantaan ammattiopisto Varia ja Vantaan aikuisopisto, Ami-säätiö/Amiedu, Helsinki Business College Oy 1.1.2017–30.6.2019	Tehostetulla ohjauksen toimintamallilla helpotetaan sopivan koulutuspaikan löytymistä, yhteydenottoa sekä kotoutumis-koulutuksen päättäneiden maahanmuuttajien siirtymistä ammatilliseen koulutukseen (tai työelämään). Luodaan oppilaitosten yhteinen koulutustarjotin. Koulutuspilottien avulla kehitetään uusia malleja ammatilliseen koulutukseen, jossa työelämätaidoilla, ammattiosaamisella sekä työssä tarvittavalla kielitaidolla on keskeinen merkitys. Osaamisen tunnistamisen menetelmiä kehitetään ja kokemuksia jaetaan hankkeessa verkostotoimijoiden kesken.	Hankkeessa on kehitetty verkostona toteutettava, 7 pääkaupunkiseudun oppilaitoksen yhteinen asiakaslähtöinen ohjausmalli ja yhteistyön tapa, joka jatkuu hankkeen jälkeenkin. Hankkeessa on luotu yhteinen koulutustarjotin (www.vaylatyohon.fi/koulutustarjotin), jolle kootaan 7 oppilaitoksessa tarjottava maahanmuuttajille suunnattu ammatillinen koulutus. Hankkeen tuloksena kyseinen koulutustarjonta saadaan jatkossa näkyviin valtakunnalliselle opintopolku.fi -sivustolle, jossa aiemmin ei ole ollut näkyvissä lyhyitä koulutuksia ja osatutkintoja. Hankkeessa on kehitetty nivelvaiheen koulutuksista aiempaa työelämälähtöisempiä ja nopeammin työelämään suuntaavia. Työelämän edustajilla on ollut mahdollisuus osallistua koulutusten suunnitteluun. Hankkeessa järjestettiin uravalmennusta, yrittäjyysvalmennusta, ammatillista uravalmennusta, moniammatillista kielikoulutusta ja ammatillisia tutkinnonosakoulutuksia. Koulutuksissa on ollut yhteensä 440 opiskelijaa. Ammattikielen opetuksen menetelmiä ja integroitua opetusta on kehitetty, ja tämä kehittämistyö jää oppilaitoksiin elämään. Hankkeen loppujulkaisu löytyy verkkosivuilta www.vaylatyohon.fi.

Liite 1: Kotona Suomessa -pilottihankkeiden kokemuksia opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arvioinnista ja ammatillisen osaamisen kartoituksesta

Osaamisen ja valmiuksien arvioinnit Monet Polut Työelämään -hankkeessa

Monet Polut Työelämään -hankkeessa oppilaitos tarjoaa ammatillisen osaamisen sekä opiskelu- ja työelämätaitojen arviointipalveluita TE-toimiston asiakkaille, mikäli TE-toimiston virkailija kokee tarvetta lisäselvityksille. Lisäselvitystarve voi nousta esiin jo kotoutumiskoulutuksen aikana, jos esim. suomen kielen taito ei syystä tai toisesta kehity. Ammatillisen osaamisen arvioinnilla voidaan selventää viranomaisille, mutta myös asiakkaalle itselleen osaamisen tasoa, mikäli asiakkaalla on lähtömaastaan jokin ammatillinen tutkinto. Työnantaja ja -hakija voivat hyötyä osaamisen arvioinnista esimerkiksi työnhakutilanteessa, kun työnhakijan osaaminen on dokumentoitu.

Arviointia voidaan toteuttaa periaatteessa aina, kun ammattiosaaminen on dokumentoitua ja siihen halutaan selvennystä. Oppimis- ja työelämätaitojen arviointia voidaan suositella tehtäväksi tilanteissa, jos työtehtävissä tai opiskelussa on haasteita. Tällöin voidaan selvittää asiakkaalle mahdollisten tukitoimien tarve.

Psykologin tekemä opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arviointi

Monet Polut Työelämään -hankkeessa on kehitetty psykologin tekemää opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arviointia. Psykologin tekemä opiskelu- ja työvalmiuksien sekä kuntoutustarpeen arviointi sisältää elämäntilanteen selvittelyn lisäksi arvion asiakkaan opiskelemiseen ja työn tekemiseen liittyvistä oppimisvalmiuksista sekä mahdollisista oppimisen esteistä, joita voivat olla muun muassa kognitiiviset, traumaperäiset tai muut syyt.

Hankkeessa kokeillussa mallissa TE-toimisto ohjaa psykologin arvioon niitä asiakkaita, joiden eteneminen kotoutumiskoulutuksen jälkeiseen opiskeluun tai työhön on erityisen epävarmaa tai epäselvää. Kotoutumiskoulutuksen opettajat voivat ehdottaa TE-toimistolle arviota tarvitsevia asiakkaita. Asiakkaalla saattaa olla pulmia esimerkiksi suomen kielen oppimisessa, epäselvyyttä oman opiskelu- tai työpolun löytämisessä tai terveysongelmia.

Hankkeessa kokeillun kaltaista arviointipalvelua voivat tarjota ammatillisen erityisoppilaitoksen psykologit ja mahdollisesti kaupunkien terveyspalveluiden psykologit sekä yksityiset psykologit. TE-toimiston psykologien mahdollisuudet arviointiin on myös hyvä selvittää.

[Monet Polut Työelämään](#) -hankkeen mallissa psykologin arviointi koostuu keskimäärin kahdesta haastattelutapaamisesta ja yhdestä palauteta-

Liite 1

paamisesta, eli yhteensä kolmesta tunnin tapaa-
misesta. Haastattelutapaamisten yhteydessä
voidaan tehdä pieniä tehtäviä, joilla kartoitetaan
muun muassa perustaitoja lukemisessa, kir-
joittamisessa ja laskemisessa sekä mahdollisia
 muita akateemisia taitoja. Jos asiakkaan kanssa
tehdään perusteellisempaa oppimisvaikeustes-
tausta, käyntikertoja voidaan tarvita enemmän.
Jos asiakasta ohjataan ja autetaan esimerkiksi
koulutushakujen tekemisessä, käyntikertoja tar-
vitaan varmasti lisää.

Hankkeessa kokeillussa mallissa psykologi laa-
tii arvion pohjalta kirjallisen lausunnon suosi-
tuksineen. Lausunnossa psykologi ottaa kantaa
asiakkaan opiskelu- ja työvalmiuksiin sekä kun-
toutustarpeeseen huomioiden kokonaisuutena
asiakkaan elämäntilanteen ja voimavarat, ta-

loustilanteen, arkitaidot, opiskelu- ja työhisto-
rian, oppimiskyvyn, fyysisen ja psyykkisen ter-
veydentilan, sosiaaliset suhteet sekä tavoitteet
ja motivaation. Palautekeskustelussa psykologi
käy läpi asiakkaan kanssa kirjoittamansa lau-
sunnon. Tämä on tärkeää, jotta asiakkaalla on
mahdollisuus ymmärtää ja tarkentaa omaa jat-
kosuunnitelmaansa. Lausunto lähetetään lähet-
tävälle taholle TE-toimistoon ja asiakkaan luvalla
muille yhteistyötahoille esimerkiksi sosiaalitoi-
mistoon tai muille hankkeille, jotka toimivat asi-
akkaan kanssa.

Jos asiakkaalla ja psykologilla ei ole yhteistä kiel-
tä, arviointiin ja palautteen antoon tarvitaan tulk-
ki. Myös tietojen vaihdosta on tällöin sovittava
tulkin avustuksella. Haastatteluosiot voidaan teh-
dä puhelintulkin välityksellä, mutta läsnäolotulkin
käyttö on tarpeen, jos tehdään oppimisvaikeuksia
mittaavia testejä.

Arviointitilanteen yhteydessä annetaan tarpeen
mukaan asiakkaalle ohjausta seuraavissa asioissa:

- työnhaku yleisellä tasolla

- ajankohtaiset koulutushaut ja koulutusten pää-
syvaatimukset ja hakuprosessi sekä vaihtoeh-
dot, ellei koulutukseen pääsy onnistu
- kotimaassa hankitun tutkinnon rinnastuksen
hakeminen
- aikaisempien opintojen ja osaamisen tunnis-
taminen ja niiden hyväksi lukeminen tulevassa
koulutuksessa
- ammatillisen osaamisen kartoitusmahdollisuus
- terveyspalvelut

[*Monet Polut Työelämään*](#) -hankkeen verkkosivuil-
ta löytyvät hankkeessa kehitetyt

- mallipohja psykologin lausunnosta
- oppimiskyvyn haastattelulomake
- elämäntilanne, opiskelu- ja työhistoria
-haastattelulomake
- psykologin arviointimalli valmiuksien ja
kuntoutustarpeen arviointiin
- opiskelu- ja työvalmiuksien arviointimallin
kuvaus

Liite 1

Ammatillisen osaamisen kartoitukset Monet Polut Työelämään - ja Väylä työhön -hankkeissa

Aikuisilla maahanmuuttajilla on paljon tunnistamatonta ja dokumentoimatonta työhistoriaa ja siten usein ammatillista osaamista kotimaastaan tai jostain muusta maasta. Ammatillista osaamista voi olla tarpeellista ja hyödyllistä arvioida, jos asiakas on halukas jatkamaan työraansa Suomessa samalla alalla kuin kotimaassa. Työkulttuureissa ja tietyn ammatin tai ammattialan työtehtävissä eri maiden välillä on paljon eroja. Nämä erot on tärkeää selkeyttää asiakkaalle, jotta hän voi tehdä oikeaan tietoon perustuvan päätöksen samalla alalla jatkamisesta ja jotta hän tunnistaa mahdolliset oppimisen tarpeet voidakseen työllistyä Suomessa.

Ammattiosaamisen arviointia voidaan toteuttaa esimerkiksi alkuhaastattelun, osaamisen käytännön testaamisen ja kirjallisen lausunnon avulla. Esimerkiksi Monet Polut Työelämään -hankkeessa alkuhaastattelu on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa selvitetään karkeasti asiakkaan aikaisempi työ- ja koulutushistoria. Näin selviää, minkä koulutusalan ammatillisen osaamisen testiin asiakas ohjataan. Toisessa vaiheessa alan ammatillinen opettaja jatkaa haastattelua ja selvittää asiakkaan ammatillista osaamista kyseisen ammatin näkökulmasta. Ammatillisten termien selvittämisessä voidaan käyttää apuna epävirallista tulkkia, esimerkiksi samankielistä opiskelijaa. Tämän jälkeen opettaja suunnittelee käytännön testin sisällön ja ajankohdan saamansa haastattelutietojen pohjalta. Testitilanteessa voidaan käyttää tarvittaessa epävirallista tulkkia apuna. Opettaja tarvittaessa dokumentoi videoimalla ja valokuvaamalla maahanmuuttaja-asiakkaan työskentelyä.

Testin perusteella asiakkaan ammatillisesta osaamisesta laaditaan lausunto. Siinä kuvataan ensin asiakkaan ammatillisen osaamisen testin prosessi aikatauluineen. Havaittua osaamista verrataan ammattialan tutkinnon perusteisiin sekä muihin työelämän laatukriteereihin, ohjeisiin ja velvoitteisiin. Lausunnossa kuvataan asiakkaan osaaminen ja oppimistarpeet. Lopuksi arvioidaan, millaista osaamista asiakkaan tulisi hankkia työllistyäkseen, ryhtyäkseen yrittäjäksi alalle tai suorittaakseen alan tutkinnon. [Monet Polut Työelämään -hankkeen verkkosivuilta](#) löytyy hankkeessa kehitetyt mallipohjat ammatillisen osaamisen arvioinnista auto-, pintakäsittely- ja rakennusaloilla sekä kooste ammatillisen koulutuksen osaamisen arviointimallin kehittämisen tuloksista.

Myös Väylä Työhön -hankkeessa on tehty ammatillisen osaamisen kartoituksia. Esimerkiksi ammattiopisto Variaasi asiakkaat hakeutuvat ko-

Liite 1

toutumiskouluttajien, TE-toimiston asiantuntijoiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kautta sekä kuultuaan oppilaitoksesta tuttaviltaan. Joukossa on alan vaihtajia, samalla alalla jatkajia ja sellaisia, joilla ei ole työkokemusta tai jotka eivät tiedä, mitä haluavat tehdä jatkossa. Viimeksi mainitulla ryhmällä on usein eniten haasteita oppimisessa.

Jokainen asiakas haastatellaan. Alkuhaastattelussa kartoitetaan omassa kotimaassa tai Suomessa hankittu osaaminen, hakeutujan toiveet ja mahdolliset oppimisen esteet. Tulkkausapua on käytetty tarvittaessa. Haastattelun jälkeen katsotaan henkilön mahdollisuudet ja soveltuvuus aloittaa opinnot Varian koulutuspiloteissa. Vuonna 2018 pilotteja on ollut rakennus-, kiinteistöpalvelut, HoRaCa-, hius-, palveluosaajat-, pintakäsittely-, vaa-

tetus-, mikromekaniikka-, tieto- ja tietoliikenne-, elintarvike ja sote-ala. Näihin pilottikoulutuksiin kuuluu työpaikalla tapahtuvaa oppimista.

Kun asiakas on valittu opiskelijaksi, hänelle tehdään alakohtaisia suomen kielen testejä kirjoittamisen ja kuullun ymmärtämisen sekä puheen tuottamisen alueilla. Myös matematiikan perustestit tehdään ja tieto- ja viestintätekniikan taidot selvitetään. Nämä testit eivät ole opiskelijoita karsivia, vaan apuvälineitä opetuksen eriyttämisessä. Opintojen alettua ammattiopettajat yhdessä ohjaajan kanssa pohtivat kullekin asiakkaalle sopivaa polkua. Pääsääntöisesti Varian koulutuspiloteissa opiskellaan kolme päivää viikossa ammatillisia aineita ja kaksi päivää suomen kieltä. Suomen kielen päiviin sisältyy esimerkiksi terveysosaamista, työelämätaitoja, kulttuuriopintoja, tieto- ja viestintätekniikkaa ja matematiikkaa. Jos opiskelijalla on riittävät valmiudet, hänet pyritään ohjaamaan työssäoppimiseen mahdollisimman pian. Opiskelijalle annetaan hänen tarvitsemaansa tukea joko työpaikalle tai hän tulee oppilaitokseen opiskelemaan näitä asioita (esimerkiksi s2-opintoja, matematiikkaa, työelämätaitoja ja ergonomiaa).

Liite 2: Oppilaitos-yritys -yhteistyö TOITA-hankkeessa

Maahanmuuttajat vastauksena vientiyritysten kansainvälistymistarpeisiin TOITA-hankkeessa

Tampereen ammattikorkeakoulun TOITA-pilottihankkeen ydinajatuksena on Suomessa asuvien maahanmuuttajien kieli- ja kulttuuriosaamisen sekä vientiyritysten kansainvälistymistarpeiden yhdistäminen. Seurauksena on uuden liiketoiminnan ja kansainvälisen kasvun mahdollistuminen sekä uusien työpaikkojen syntyminen samalla yritysten resursseja minimoiden. Pilottihankkeessa kasvu-yritykset kouluttavat tarvittavan yritys- ja tuoteosaamisen sekä tarjoavat opiskelijalle työpisteen varusteineen. Oppilaitos ohjaa harjoitteluaikaisen työn tavoitteenaan tuottaa asiakasyritykselle harjoittelun alussa määritelty liiketoiminnallinen hyöty. Maahanmuuttaja-osaaja saa todennetusta osaamisestaan tunnustuksen, joka kirjataan henkilökoh-

taista, kansainvälisen liiketoiminnan prosessiosaamista kuvaavaan portfolioon ("osaamisportfolio"), joka toimii vientiosaajatodistuksena.

Yritykselle toimintamallista on monia hyötyjä. Yritys voi käyttää maahanmuuttajan osaamista uuden markkinan avaamisessa, vanhan markkinan uudistamisessa, uuden tuotteen markkinoille tuomisessa tai muun käyttäjä- tai asiakastiedon hankinnassa osana tuotekehitystä. Asiakasosaaminen ja -tyytyväisyys saattavat parantua. Yritys pystyy samalla kehittämään kansainvälisten resurssien rekrytointia. Työharjoittelun aikana yrityksen ohjaustarvetta minimoidaan hankkeen tarjoaman tuen avulla. Yrityksen tehtäväkohtainen osaaminen voi samalla parantua.

Maahanmuuttaja puolestaan saa työskennellä tuloksellisesti, mikä voi parhaimmillaan johtaa jatkamiseen työpaikassa. Kokemus työn ja osaamisen arvostuksesta on tärkeä. Samalla maa-

hanmuuttajan ammattiosaaminen tulee tunnistettua, dokumentoitua ja tunnustettua (portfolio ja sertifikaatti). Tämä puolestaan edesauttaa osaamisen kehittämistä edelleen ja urapolkujen mahdollistumista Suomessa. Tämä voi tarkoittaa jatkuvaa työtä harjoittelupaikassa, jatkuvaa työtä muualla, yrittäjyyttä tai opiskelua esimerkiksi avoimessa korkeakoulussa.

Kotona Suomessa

Lähteet

OKM 2017: Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – Kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017: 5.

VTV 2018: Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 15/2018: Tuloksellisuustarkastuskertomus, kotoutumiskoulutus.

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

30